

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra statistiky

Teze diplomové práce

**Statistická analýza vývoje příjmů, vydání a spotřeby
domácností v České republice**

Nikola Feřtová

© 2015 ČZU v Praze

Souhrn

Diplomová práce se věnuje extrapolaci a interpolaci vývoje čistých příjmů, výdajů a spotřebě různých typů domácností v České republice od roku 1989 do roku 2013. Teoretická část charakterizuje pojmy domácnost dle jednotlivých typů a dále druhy příjmů domácností. Jsou zde také popsány jednotlivé metody statistického zjišťování příjmů, výdajů a spotřeby obyvatelstva.

Praktická část se věnuje vlastní statistické analýze vývoje příjmů, výdajů a spotřebě vybraných typů domácností. Čisté peněžní příjmy českých domácností vzrostly od roku 1989 do konce sledovaného období o 82,18 %, a to z 26 810 Kč/rok na 150 488 Kč/rok. Výdaje měly podobný vývoj jako příjmy. V práci jsou popsány možné ekonomické a politické příčiny zvýšení peněžních příjmů a výdajů. Dále byly zvoleny dva způsoby výpočtu při stanovení budoucích hodnot příjmů a výdajů v roce 2014 a 2015. Stanovení predikce průměrným absolutním přírůstkem má vždy rostoucí tendenci. Mnohdy není tak přesná, jako predikce trendovou funkcí. Dle tohoto způsobu čeká pokles příjmů a výdajů domácnosti zaměstnanců s nižším vzděláním, domácnosti nezaměstnaných a domácnosti důchodců bez ekonomicky aktivních členů.

Klíčová slova: Domácnost, příjem, spotřeba, spotřební koš, výdaj, vybavenost, časová řada, Česká republika

Cíl práce a metodika

Cílem diplomové práce byla analýza vývoje peněžních příjmů, výdajů a spotřeby jednotlivých typů domácností v České republice. Období, na které se tato práce zaměřuje, začíná rokem 1989. Systematické statistické sledování vývoje mezd na základě pravidelných a srovnatelných šetření začalo v roce 1959. Tři desetiletí následující po roce 1959 byly obdobím podivuhodné a zřejmě jedinečné stability mzdové struktury. Od roku 1989 již nebylo soukromé vlastnictví tabu a tržní ekonomika se tak mohla rychle rozvíjet. Tím se i mnohem rychleji zvyšovala ekonomická činnost domácností.

Práce se zaměřuje na časový horizont 24 let, čili do roku 2013. Vybrané kapitoly se zaměřují i na výpočet predikce pro roky 2014 a 2015. Obsahem práce je prezentace trendů a tendencí vývoje příjmů a vydání domácností s bližším pohledem na vývoj spotřebních vydání. Dále popsání trendů ve spotřebě dle typologie domácností Českého statistického úřadu (ČSÚ). Jedná se o domácnosti zaměstnanců, osob samostatně výdělečně činných, zemědělců, důchodců a nezaměstnaných osob.

Metodou práce v této studii je porovnání čistých příjmů a čistých výdajů různých typů domácností, tj. jejich komplexních příjmů a výdajů a sledování a vyhodnocování jejich vývoje v čase. Pro analýzu vývoje je využito analýz grafů, elementárních charakteristik časových řad a trendových funkcí. Pro odhad budoucího vývoje je využit průměrný absolutní přírůstek, který je porovnán s odhadem budoucího vývoje trendovou funkcí. U vybraných výpočtů provedených trendovou funkcí je stanoveno procentuální posouzení vhodnosti prognózy.

Výsledky a diskuze

Příjmy domácností byly ovlivňovány v minulosti řadou elementů, především se jedná o mzdy či státní sociální příjmy. S privatizací (1991 – 1997) se značně uvolnila pravidla odměňování. Průměrné mzdy ve většině výrobního sektoru však zůstaly po určitou dobu pod státní kontrolou prostřednictvím mzdové regulace. Regulace mezd byla s konečnou platností zrušena až v polovině roku 1995. Od roku 1989 je patrná postupná diferenciací příjmů domácností podle profesního členění.

Nejvyšších příjmů dosahovaly v roce 2013 domácnosti zaměstnanců s vyšším vzděláním, domácnosti s nižším vzděláním měly v tom samém roce o 19,82 % příjem menší. Na

pomyslném druhém místě stály domácnosti důchodců, jejichž příjem ve srovnání s domácnostmi s vyšším vzděláním byl o 16,76 % nižší. Jako další v pořadí se umístily domácnosti osob samostatně výdělečně činných, jejich příjem byl v roce o 20,19 % nižší v porovnání se skupinou domácností dosahujících příjmů nejvyšších. Nejnižších příjmů dosahují zpravidla domácnosti nezaměstnaných, zde rozdíl činí 50,37 %.

Rodinné účty domácností zaznamenaly vyšší příjmy v roce 1990. Příjmy byly čerpány především z úspor. Příčinou byla zřejmě zvýšená nákupní horečka před očekávanou liberalizací cen. Domácnosti vybíraly ze svých úspor a docházelo k předzásobením.

Dalším faktorem ovlivňující příjmy domácností, zejména domácností osob samostatně výdělečně činných, byly změny v oblasti placení daně z příjmu a pojistného na sociální zabezpečení a veřejné zdravotní pojištění. Pravděpodobně v důsledku těchto změn přijatých v roce 2004, došlo v roce 2005 k poklesu příjmů u těchto domácností. Další důležitá reforma proběhla v roce 2008. Reforma veřejných financí přinesla změny především v daňovém systému. Šlo o zavedení jednotné 15% sazby daně na tzv. superhrubou mzdu, zvýšení slev na dani, atd.

Sociální příjmy tvoří další významnou položku příjmů. Do poloviny roku 1992 za vlády sociálně liberálního Občanského fóra je patrná kontinuita starých dávek a relativní štedrost sociálního systému sektoru vládních výdajů. Od roku 1992 byl kladen důraz k individuální odpovědnosti. Od roku 2007 se významně snížil počet domácností u příjemců přídatků na děti, sociálního příplatku i porodného a pohřebného. V letech 2008 a 2009 došlo k reálnému poklesu sociálních příjmů především v důsledku poklesu dávek nemocenského pojištění a dávek státní sociální podpory.

Obecně lze říci, že stejně na všechny skupiny domácností působilo období let 2006 – 2010. Je charakteristické pro svůj počáteční ekonomický růst a naopak na konci období dochází k poklesu ekonomického růstu vlivem nastupující hospodářské recese. Dopady krize se v České republice projeví především hromadným propouštěním v průmyslových odvětvích, zpříšňováním podmínek pro poskytování hypoték a snižováním spotřebitelských výdajů.

Celé období od roku 1989 do roku 2006 je charakteristické pozvolným zvyšováním výdajů všech typů domácností. Na trh se dostávají nové výrobky, terciální sektor stále zvyšuje své

nabídky a ekonomika je stabilní. Ve většině skupin domácností se od roku 2006 výdaje zvýšily více, než tomu bylo doposud, což bylo v důsledku zvýšení finančních příjmů. Nejzásadnější snížení výdajů domácností přišlo v roce 2008. Důvodem tak markantního snížení jsou důsledky nastupující hospodářské recese. Domácnosti začaly šetřit mnohem více než doposud. Došlo k růstu cen některých druhů zboží a služeb vlivem změn výše daňových sazeb. V této době došlo k postupné deregulaci nájmu a zavedení regulačních poplatků ve zdravotnictví.

O nástupu oživení hospodářského růstu někteří odborníci (*Analýza vývoje příjmů a výdajů domácností ČR v roce 2013 a predikce na další období*. MSPV, 2014) hovoří jako o roku 2013. V tomto roce se výdaje zvýšily (po 3 letech) u domácností zaměstnanců s nižším vzděláním. Ale například domácnosti zaměstnanců s vyšším vzděláním vynaložily nejvyšších výdajů v roce 2011 a domácnosti OSVČ v roce 2012.

Domácnosti zaměstnanců s vyšším vzděláním mají dle obou predikcí (průměrným absolutním přírůstkem, lineární trendovou funkcí) v roce 2014 a 2015 zvýšit jejich příjem. Dle mého názoru je budoucí vývoj lineární trendovou funkcí v tomto případě přesnější a spíše reaguje na trendy posledních let.

Domácnosti zaměstnanců s nižším vzděláním čeká dle kvadratické trendové funkce meziroční pokles příjmů o 2,15 % v roce 2014 a v roce 2015 o 3,47 %. Na základě výpočtu relativní chyby prognózy lze konstatovat, že predikce touto metodou se zde jeví jako přesnější.

Domácnostem OSVČ se mají dle výsledků lineární trendové funkce zvyšovat příjmy více, než metodou průměrného absolutního přírůstku. Přesto je první zmiňovaný způsob predikce dle relativní chyby prognózy více předpokladatelný. V roce 2014 má dojít k nárůstu o 6,17 %, v roce následujícím o 3,13 %.

Domácnosti nezaměstnaných čeká dle kvadratické trendové funkce v roce 2014 mírný růst příjmů o 0,27 %, v dalším roce se příjmy mají snížit o 1,47 %.

U domácností důchodců se přiklání spíše k predikci lineární trendovou funkcí, která není tak optimistická. V roce 2014 má dojít k poklesu o 0,39 %, následujícího roku se čeká zvýšení o 3,52 %. Zde bude ovšem záležet i na rozhodnutích vlády zda a o kolik zvýší důchody.

Vybrané bibliografické zdroje

BÁRTA, Vladimír a Hilda BÁRTOVÁ. *Homo spotřebitel*. Praha: Oeconomica, Nakladatelství VŠE, 2012. ISBN 978-80-245-1822-0.

BURIANOVÁ, J. a spol. *Učební texty z mikroekonomie I. část. I*. Vydání. Praha. Česká zemědělská univerzita v Praze. 2007. ISBN:978-80-213-1210-4

FISCHER, J. a kol. *Statistická ročenka České republiky 2010*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Scientia. 2010. ISBN 978-80-250-2033-3

HINDLS, R., J. KAŇOKOVÁ a I. NOVÁK. *Metody statistické analýzy pro ekonomy*. 1. Praha: Management Press, 1997, s. 249. ISBN 80-85943-44-1.

JÍLEK, Jaroslav, Jiřina MORAVOVÁ a Stanislava HRONOVÁ. *Sociálně hospodářská statistika*. 1. vyd. V Praze: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1997, 269 s. ISBN 80-707-9164-0.

JÍLEK, Jaroslav. *Nástin sociálně hospodářské statistiky*. 2. přeprac. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2005, 265 s. ISBN 80-245-0840-0.

KOFRON, Pavel. *Trendy v příjmech, vydáních a spotřebě domácností s nízkými příjmy a dětmi podle statistiky rodinných účtů v letech 2006 - 2009*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2010. ISBN 978-80-7416-068-4.

KOZÁK, J. a R. HINDLS. *Úvod do analýzy ekonomických časových řad*. 1. Praha: učební texty VŠE, 1994, s. 208. ISBN 80-7079-760-6.

RAVOVÁ, J., HRONOVÁ, S., JÍLEK, J. *Sociálně hospodářská statistika II*. Praha: VŠE, 1997. s. 269. ISBN 80-7079-164-0.

SVATOŠOVÁ, L., B. KÁBA a M. PRÁŠILOVÁ. *Zdroje a zpracování sociálních a ekonomických dat*. 1. Praha: Učební texty ČZU, 2004, s. 196. ISBN 80-213-1189-4.